

11. Яворницький Д. Запорож'є в остатках старини / Д. Яворницький. – СПб., 1885. – С. 24.
12. Яворницький Д. И. Одежда у запорожских козаков / Д. И. Яворницький // *История запорожских козаков: У трьох томах*. Т. 1. – К. : Наук. думка, 1990. – С. 198–209.
13. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – Вид. 3-є, переробл. та розшир. / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2006. – С. 444.
14. Словник символів / Потапенко О. І., Дмитренко М. К., Потапенко Г. І. та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>.

### References

1. Artiukh L. F. Etnicheskoe svoeobrazie simvoliki elementov material'noi kultury ukrainsev v slavianskom kontekste / L. F. Artiukh, T. V. Kosmina // *X Mizhnar. zizd slavistiv, Sofiia, veres. 1986: Istoriia, kultura, folklor ta etnohrafii slovianskykh narodiv* – K. : Nauk, dumka, 1988. – S. 229–237.
2. Vovk Khv. Odezha Khvedir Vovk. Studii z ukrainskoi etnohrafii ta antropologii / Khv. Vovk ; peredm. Yu. Ivanchenka. – K. : Mystetstvo, 1995. – S. 124–170.
3. Heroichnyi epos ukrainskoho narodu: khrestomatiiia / uporiad. ta prym. O. M. Talanchuk, F. S. Kysloho; peredm. O. M. Talanchuk. – K. : Lybid, 1993. – S. 16, 18, 56.
4. Kafarskyi V. I. Etnolohiia / V. I. Kafarskyi, B. P. Savchuk. – K. : Tsentri navch. lit., 2006. – S. 353–356.
5. Krypiakevych I. Odezha / I. Krypiakevych // *Istoriia ukrainskoi kultury / za zah. red. I. Krypiakevycha*. – K. : Lybid, 1994. – S. 108–111.
6. Lozko H. Ukrainske narodoznavstvo / Halyna Lozko. – K. : Zodiak-Eko, 1995. – S. 335–336.
7. Nikolaeva T. A. Ukrainskaia narodnaia odezha: Srednee Podneprov'e / T. A. Nikolaeva. – K. : Nauk, dumka, 1988. – S. 12–15.
8. Ponomarov A. P. Narodne vbrannia / A. P. Ponomarov // *Istoriia ukrainskoi kultury: U piaty tomakh*. Т. Z. – K. : Nauk, dumka, 2003. – S. 1186–1193.
9. Rybakov B. Iazychestvo i Drevniaia Rus' / B. Rybakov // *Nauka i religiiia*. – 1987. – №2. – S. 39–43.
10. Folklorni zapysy Marka Vovchka ta Opanasa Markovycha / uporiad., peredm. i prym. O. I. Deia // *Atrybutatsiia avtohrافiv*. – K. : Nauk. dumka, 1983. – S. 350.
11. Iavornitskii D. Zaporozh'e v ostatkakh stariny / D. Iavornitskii. – SPb., 1885. – S. 24.
12. Iavornitskii D. I. Odezha u zaporozhskikh kozakov / D. I. Iavornitskii // *Istoriia zaporozhskikh kozakov: U trokh tomakh*. Т. 1. – K. : Nauk. dumka, 1990. – S. 198–209.
13. Yakovenko N. Narys istorii serednovichnoi ta rannomodernoi Ukrainy. – Vyd. 3-ye, pererobl. ta rozshyr. / Natalia Yakovenko. – K. : Krytyka, 2006. – S. 444.
14. Slovyk symvoliv / Potapenko O. I., Dmytrenko M. K., Potapenko H. I. ta in. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>.

УДК 78.071.1.001.36 (477+474.5)

**Узікова Оксана Володимирівна**  
здобувач Київського національного  
університету культури і мистецтв

### **КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ М. К. ЧЮРЛЬОНІСА ТА І. В. ТИЛИКА: системність музичного мислення в контексті принципу феноменологічної подібності**

Стаття присвячена аналізу композиторської творчості М. К. Чюрльоніса та І. В. Тилика в контексті принципу феноменологічної подібності. Висвітлені особливості філософського світогляду, образно-асоціативного сприйняття та духовної сфери музичного мислення композиторів. Охарактеризовано мистецько-філософський напрям космізм як концептуальне втілення композиторського світобачення та світосприйняття. Досліджено смислові паралелі у теургічному аспекті творчості М. К. Чюрльоніса та І. В. Тилика як прояв віртуального зв'язку з Вищим Космічним Розумом. Розглянуто особливості музичної мови композиторів. Проаналізовані твори М. К. Чюрльоніса ("Отче наш", "Де профундіс") та І. В. Тилика (триптих "Під знаком Вічності", "Молитва", "Покаяння. Відкрий мені двері Життєдавче"), які відзначені тематичною та сюжетною подібністю духовної любові до Божественного Творця.

*Ключові слова:* системність, музичне мислення, принципи феноменологічної подібності, космізм, теургія, музична мова, композиторська творчість.

*Узікова Оксана Владимировна, соискатель Киевского национального университета культуры и искусств*

**Композиторское творчество М. К. Чюрлениса и И. В. Тылика: системность музыкального мышления в контексте принципа феноменологического подобия**

Статья посвящена анализу композиторского творчества М. К. Чюрлениса и И. В. Тылика в контексте принципа феноменологического подобия. Высветлены особенности философского мировоззрения, образно-ассоциативного восприятия и духовной сферы музыкального мышления композиторов. Охарактеризовано культурно-философское направление космизм как концептуальное воплощение композиторского мировоззрения и

мировосприяття. Исследовано смысловые параллели в теургическом аспекте творчества М. К. Чюрлениса и И. В. Тылыка как проявление виртуальной связи с Высшим Космическим Разумом. Рассмотрены особенности музыкального языка композиторов. Проанализированы произведения М. К. Чюрлениса ("Отче наш", "De profundis") и И. В. Тылыка (триптих "Под знаком Вечности", "Молитва", "Покаяние. Открой мне двери. Жизнедавец"), которые отмечены тематическим и сюжетным подобием духовной любви к Божественному Творцу.

*Ключевые слова:* системность, музыкальное мышление, принципы феноменологического подобия, космизм, теургия, музыкальный язык, композиторское творчество.

*Uzikova Oksana, a degree candidate of Kyiv National university of culture and art*

**The composer's creativity of M.K. Churlonis and I.V. Tylyk: the systemacy of musical thinking in the context of the principle of the phenomenological similarity**

The article is devoted to the analysis of the composer's creativity of M. K. Churlonis and I. V. Tylyk in the context of the principle of the phenomenological similarity. The article covers the features of philosophical world outlook, image-associative perception and spiritual spheres of musical thinking of the composers. The article characterises the artistic and philosophical trend cosmism as a conceptual implementation of composers' attitude and outlook. It investigates the semantic parallels in theurgical aspect in the works of M.K. Chiurlionis and I.V. Tylyk as a manifestation of virtual communication with supreme cosmic mind. The article considers the features of the musical language of the composers. It analyzes the works of M.K. Chiurlionis ("Our Father", "De profundis") and I.V. Tylyk (triptych "Under the Sign of Eternity", "Prayer", "Repentance. Open the door for me Giver of Life"), which are marked with the plot and thematic similarity of spiritual love to the Divine Creator.

*Keywords:* systemacy, musical thinking, principles of phenomenological similarities, cosmism, theurgy, the language of music, composer creativity.

В історії музичного мистецтва простежуються певні закономірності, які знаходять відображення у творчості композиторів різних епох. Це пов'язано в першу чергу з проблемами філософського світобачення та світосприйняття, побудови Всесвіту, ідеями космізму. Втілення цих ідей простежується у творчості композиторів, наприклад, О. М. Скрябіна, М. К. Чюрльоніса, сучасного українського композитора І. В. Тилика. Це дозволяє говорити про системність музичного мислення композиторів різних епох, різних національних культур, а, відповідно, постає необхідність їх комплексного дослідження. У цьому контексті характерним і яскравим прикладом поєднання часу та простору є музична творчість литовського композитора М.К. Чюрльоніса (1875–1911) та його філософсько-світоглядного послідовника – сучасного українського композитора І. В. Тилика (нар. 1968 р.). Саме прояв подібного філософського світогляду, незвичайного релігійно-містичного світобачення у творчості М. К. Чюрльоніса та І. В. Тилика є предметом даного дослідження.

Актуальність статті полягає у тому, що в мистецькому просторі України вперше на рівні філософського світогляду та образно-асоціативного сприйняття досліджується взаємозв'язок між творчістю геніального литовського композитора, художника, поета і філософа М.К. Чюрльоніса та видатного сучасного українського композитора, хормейстера І.В. Тилика. Художньо-філософські світоглядні ідеї М.К. Чюрльоніса відображаються у творчості його світоглядних послідовників, зокрема українських митців Ю.С. Михайліва, Л.Г. Блінової, І.В. Тилика, Д.С.Чередніченка.

Прагнення композиторів до нових, синтетичних художніх форм справляє суттєвий вплив на тенденції розвитку музичного мистецтва, процеси творчої еволюції. Подальшого всебічного дослідження потребує композиторська творчість І.В. Тилика. Поза увагою українських музикознавців залишаються музична спадщина М.К. Чюрльоніса та процеси виявлення мистецько-філософських паралелей у композиторській творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Існують численні біографічні, історико-мистецтвознавчі та музикознавчі праці, присвячені висвітленню багатогранної творчості М.К. Чюрльоніса. Фундаментальні праці присвячені аналізу суспільно-історичних, загальнонаукових, філософських і культурно-мистецьких тенденцій кінця ХІХ – початку ХХ ст. (М.К. Реріх, Л.В. Шапошникова, Г.І. Бальчунене, Я. Чюрльоніте, Д.С. Чередніченко, В. Ландсбергіс, Ю. Гаудрімас, В.М. Федотов, М. Еткінд, Ф.Я. Розінер, А. Савіцкас, О.В. Шевченко, Д.С. Матюніна, С.В. Корольова, А.М. Луньова). Музикознавчого дослідження композиторської творчості сучасного українського композитора І.В. Тилика до теперішнього часу не проведено.

Філософську концепцію синтезу мистецтв у творчості М.К.Чюрльоніса досліджували М.К. Реріх і Л.В. Шапошникова. На думку дослідників, М.К. Чюрльоніс виявився новим культурно-мистецьким феноменом у світовому мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ ст. Видатний російський художник, філософ, учений, культурний діяч, письменник і поет М.К. Реріх був особисто знайомий з М.К. Чюрльонісом, відзначав, притаманні творчості митця, ідеї космізму, синтезу мистецтв. У своїй статті "Чюрльоніс" М.К. Реріх надає точну характеристику М.К. Чюрльонісу як надзвичайно обдарованому й унікальному митцю та аналізує оригінальний і неповторний творчий стиль. М.К. Реріх відзначає: "Зразу Чюрльоніс дав свій стиль, свою концепцію тонів і гармонійне співвідношення побудови. Це було його мистецтво. Була його сфера. Інакше він не міг і мислити і творити. Він був не новатор, але новий" [4, 71].

Академік Л.В. Шапошникова зазначає, що Чюрльоніс-композитор став першовідкривачем "Нової, витонченої Краси, її високовібраційної енергетики, підтвердивши тим самим роль музики в еволюції творчості людини і показавши її причинну суть у цій творчості" [7, 185]. На думку Л.В. Шапошникової, музично-філософська творчість митця відрізняється теургією, зв'язком митця з Вищим, Космічним

Розумом Всесвіту. Аналізуючи синтетичне мислення митця, помітне в усій його багатогранній творчості, Л.В. Шапошникова зауважує, що М.К. Чюрльоніс – це митець, в якому "...жив синтез мистецтв і думки, що поєднав в єдине ціле музику, живопис, слово і глибоку філософію" [7:184]. Цей синтез мистецтв у творчості М.К. Чюрльоніса був природним і закономірним явищем, що несло у собі дух епохи Срібної доби.

Інші дослідники (В.М. Федотов, В. Ландсбергіс, Ю. Гаудрімас) розглядають музичну творчість М.К. Чюрльоніса крізь призму музично-стильових тенденцій його часу. Вони вважають, що основою музичної творчості М.К. Чюрльоніса є поліфонічне мислення композитора, а його стиль характеризують як неоромантизм.

Так, В.М. Федотов у своїй дисертації "Музичні основи творчого методу М. К. Чюрльоніса" розглянув поліфонічне мислення композитора. Дослідник охарактеризував взаємодію і взаємопроникнення формоутворюючих принципів поліфонічної музики й художнього мистецтва та дійшов висновку, що М.К. Чюрльоніс, завдяки використанню принципів поліфонії розширив "...тимчасові параметри просторово-часового мислення" [6, 4]. Композиторський метод митця В.М. Федотов визначає як "контрапункт асоціацій".

Дисертацію В. Ландсбергіса "Композиторська творчість М.К. Чюрльоніса" присвячено вивченню музичної спадщини митця. На думку В. Ландсбергіса, музичне мислення М.К. Чюрльоніса не лише поліфонічне, а й відрізняється яскравим мелодизмом. Вивчаючи стильову еволюцію композитора, В. Ландсбергіс підкреслює, що найбільш оригінальні досягнення і здобутки М.К. Чюрльоніса виявилися саме у його фортепіанній творчості. Аналізуючи періодизацію музичних творів митця, В. Ландсбергіс відзначає, що твори останніх років (1908—1909) відрізняються "...особливою внутрішньою гармонійністю, багатством образів і засобів виразності" [2, 11].

У праці "М.К. Чюрльоніс" Ю. Гаудрімас узагальнив основні особливості музичної творчості композитора. Він зазначає, що характерною рисою усєї музичної творчості М.К. Чюрльоніса є "...її народність, котра витікає із його любові до рідного краю, до його поетичної природи" [1, 43]. Дослідник вважає, що більшості музичних творів М.К. Чюрльоніса "...притаманне тепло та м'який ліризм" [1, 44].

Інші дослідники (Г.І. Бальчунене, Д.С. Чередніченко, Я. Чюрльоніте) дійшли висновків, що М.К. Чюрльоніс мав не лише музичний, а й природний літературний талант, що відобразилось в музично-поетичній образності його творів.

Мета статті – дослідити мистецько-філософські паралелі у композиторській творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика у контексті принципу феноменологічної подібності (на матеріалі фортепіанних і хорових творів М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика). Завдання статті – проаналізувати фортепіанні та хорові твори М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика в контексті системності музичного мислення композиторів.

Епоха Срібної доби (кінець XIX – початок XX ст.) була переломною, складною та вимагала нових творчих підходів для вирішення багатьох мистецьких проблем. Дану епоху символізму і модерну можна охарактеризувати як шлях творчих пошуків, прагнення до синтезу мистецтв та до нових художньо-творчих експериментів. Ця епоха відрізнялась пошуками нових засобів музичної виразності (ладових, гармонічних, фактурних). Наприкінці XIX – початку XX ст. у Росії відбулася не лише соціальна, але і духовна революція. Старі форми, стилі та напрямки у мистецтві перестали задовольняти митців і вони перебували у творчих пошуках. Початок XX ст. "...знаменується численними експериментами, відкриттями і знахідками в мистецтві та науці. Розширення простору буття, свідомості, мистецтва до безмежності, зникнення меж між мистецтвами (зокрема, між музикою та живописом, графікою), пошук "загального мистецтва", що містить в собі естетико-філософські та духовні принципи глибинних основ мистецтва і науки призводить до появи нових ідеалів, концепцій <...> неясних образів нового Всесвіту, Космосу, Простору" [3, 39]. Так формувалося нове космічне мислення і збагачувалась свідомість митців новим розумінням смислу Буття. Віяння епохи символізму і модерну яскраво відобразилось у творчості М.К.Чюрльоніса, М.К. Реріха, О.М. Бенуа та інших митців-символістів. Згодом композитори, зокрема М.К. Чюрльоніс, О.М. Скрябін та інші вийшли за межі традиційного символізму та спрямували творчі пошуки в напрямку – космізму. Зауважимо, що космізм для них був не тільки новим художнім і музично-філософським напрямом, який знайшов відображення у новому стилі мислення митців, а став проявом внутрішнього світу людини, наповненої космічним світовідчуттям та усвідомленням зв'язку з Вищою космічною енергією. На початку XXI ст. ідеї космізму продовжили свій розвиток і виявилися у графіці Л.Г. Біліної, у живописі В.Т. Черноволенка й О. Висоцького, у музиці І.В. Тилика тощо. Аналізуючи хорові та фортепіанні твори І.В. Тилика в контексті мистецько-філософських паралелей, ми дійшли висновку, що вони близькі до музики М.К. Чюрльоніса, О.М. Скрябіна, Я. Сібеліуса, М.Д. Леонтовича а, частково, і Д.Д. Шостаковича за своїм глибоким філософським змістом та новим космічним мисленням і витонченим ліризмом. Це свідчить про те, що спільні музично-філософські ідеї відобразились у творчості митців різних епох у вигляді індивідуальної системи виражальних засобів та у відповідності їх світоглядним настановам.

Розглянемо вплив епохи Срібної доби на музичне мистецтво М.К. Чюрльоніса. Еволюція музичного мислення М.К. Чюрльоніса тривала у період розвитку різноманітних музичних і художніх течій, стилів і напрямків. Композитор, який жив на зламі епох, відчував прагнення до нових музичних форм і засобів гармонізації музичного матеріалу. В епоху XIX-XX ст. головними тенденціями у музиці видатних композиторів були: романтичний характер творів, контрастність художніх образів, пошуки нової гармонічної мови, що знайшло відображення у музичній творчості М.К.Чюрльоніса. Музичній мові М.К. Чюрльоніса притаманний "бімелодичний" стиль. Цей стиль сформувався у композитора перш за все

завдяки використанню контрастного контрапункту, що істотно вплинуло на оновлення та удосконалення жанру прелюдії та на варіаційну форму. М.К. Чюрльоніс був композитором-новатором, який працював у напрямку створення нових оригінальних жанрів, як, наприклад, поліфонічного остінатного прелюду. Також М.К. Чюрльоніс опрацьовував нові тональні ряди та створював оригінальні гармонічні структури. Так, нові тональні ряди В. Ландсбергіс характеризує як "...новий конструктивний принцип формування мелодій і розвитку" [2, 10]. Ці ряди являють собою своєрідні ланцюги з декількох звуків, що за смыслом пов'язані між собою і слугують підставою для подальшого музично-тематичного розвитку твору. Вони є основою багатьох оригінальних фортепіанних творів композитора, зокрема прелюдів, варіацій тощо. Наприклад, у 1904 р. М.К. Чюрльоніс створив "Прелюд на тему adfbesges", у мелодичному розвитку якого константно повторюється шестизвучна структурна послідовність у незмінному порядку, а зміни відбуваються в інтервальної комбінаториці, завдяки операції переставлення елементів, що, відповідно, справляє вплив на гармонічний розвиток твору, який репрезентує назви шести нот.

Комбінаторний аналіз фактурно-гармонічної системи пізнього періоду творчості О.М. Скрябіна, музика якого багато в чому кореспондується з музикою М.К. Чюрльоніса, проводила музикознавець К.В. Фадєєва. Вона відзначає: "Саме у пізній гармонії композитора відмічено збільшення кількості звукоелементів в акордових структурах, що, відповідно, призводить до збільшення комбінаторних варіантів розміщень акордових структур" [5, 62]. У дослідженні К.В. Фадєєвої зазначається, що в акордових структурах О.М. Скрябіна використовується п'ять, шість, сім і більше звуків, "...що відбувається шляхом виходу за межі терцієвих структур" [5: 116]. Отже, використання "... багатозвучних структур призводить до вуалювання чіткої грані між акордами, які функціонують не лише як терцієві, але також як нетерцієві структури" [5, 116]. Дослідниця акцентує увагу на активному використанні О.М. Скрябіним цілотноності та хроматики, що також застосовував М.К. Чюрльоніс у своїх фортепіанних творах.

Оригінальною композиторською знахідкою М.К. Чюрльоніса та неординарною особливістю його музичної мови була асиметрія побудови музичного матеріалу. Так, у фортепіанних прелюдах М.К. Чюрльоніса (ор. 22 №4, ор. 27 №1, №2, ор. 33 №1, 2, 3 та ін.) помітною є тенденція до асиметричних структур, у тому числі до трьохтактних музичних фраз. Композитор вважав, що музичні фрази, які складаються з трьох або п'яти тактів надають музиці особливої, таємничої краси.

Тенденції музики ХХ ст. пов'язані з активними пошуками нової музичної мови, з композиторськими техніками такими як атональність, додекафонія, сонористика, які виявилися у творчості А. Шенберга, Б. Бартока, Ч. Айвза, та ін. Відбувається включення в тканину музичного твору дисонансів, хроматизмів, акордів нетерцієвої структури, штучних ладів, серійних технік. Пошуками в цьому напрямку відзначилися О.М. Скрябін, К. Шимановський, О. Мессіан, М. А. Рославець, М.К. Чюрльоніс, а серед українських композиторів – Б.М. Лятошинський, М.М. Скорик, М.І. Вериківський та ін.

На початку ХХІ ст. у музиці спостерігаємо більш сильне тяжіння до поліладовості, політональності тощо. Це помітно у творчості багатьох сучасних українських композиторів, зокрема Б.М. Фільц, Г.О. Гаврилець, І.В. Тилика та ін.

Досліджуючи мистецько-філософські паралелі, які є відображенням принципу феноменологічної подібності у композиторській творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, важливо відзначити, що художньому забарвленню музичних творів композиторів притаманна оригінальна і неповторна гармонічна мова. Так, М.К. Чюрльоніс використовує "малотерцієвий ланцюг" (зменшений лад), неочікувані модуляції і оригінальні тональні ряди, розширюючи тим самим традиційне розуміння тональності. Характерними особливостями музичної творчості М.К. Чюрльоніса є: "бімелодизм", серійність, поліладовість, політональність, буквені теми у музиці, поліритмічні і поліметричні пошуки. Завдяки цьому його музика відрізняється вишуканістю ладової, мелодико-гармонічної мови. Аналіз музичних творів І.В. Тилика, зокрема "Рапсодія", "Під знаком Вічності" та інших виявив елементи політональності та біфункціональності. Композитором віднайдені досконалі пропорції використання сучасних гармонічних і мелодичних виражальних засобів, які органічно поєднані з витонченим, музичним і художньо-естетичним смаком.

Досліджуючи мистецько-філософський аспект композиторської творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, ми сфокусували увагу на аналізі ідей космізму, філософського світобачення, які знайшли відображення у змісті та образній сфері музичних творів. Композиторські устремління М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика пов'язані з творчим розвитком самосвідомості та стверджувальної сили духовного початку – пізнанням у розширенні уявлень про цілісність Світобудови, космічну еволюцію Всесвіту та значення у цих процесах духовності, які визначаються багатоплановим, інтелектуальним напрямком космізм.

Філософську концепцію мистецтва та ідеї космізму у творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, а саме вплив світу Інобуття на творчість митців можна охарактеризувати як природне і закономірне явище. Їх творчість органічно поєднана з Вищим Світом Інобуття, якому вона закономірно підпорядкована, і саме тому вона має вічні духовні цінності. Таким чином, теургія як зв'язок з космічною духовною енергією Всесвіту, є основою філософської концепції у композиторській творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика. Тема духовної любові до Божественного Творця наскрізно проходить у спадщині композиторів. Наприклад, у 1904 р. М.К. Чюрльоніс створив фортепіанний твір, який має релігійну тематику – "Отче наш" (ор. 17, № 1). У цьому творі, присвяченому Божественному Творцю, композитором втілено контрастні художньо-філософські образи: глибокого внутрішнього зосередження та енергійного, волевого пориву. Подібні контрастні образи зустрічаємо також у фортепіанних і хорових творах І.В. Тилика ("Із глибини віків", "Херувимська пісня", "Покаяння. Відкрий мені двері Життєдавче" та ін.).

Характеризуючи філософсько-містичні аспекти світобачення і світогляду М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, необхідно зазначити, що їх увагу привертала східна філософія, зокрема індійська. Композитори вивчали філософські праці різних видатних філософів, що знайшло відображення у їх музичних образах. Ідеї космізму, еволюційного розвитку Всесвіту, цілісності Світобудови та значення у цих процесах духовності людини знаходять втілення у філософських та наукових концепціях В.І.Вернадського, М.О. Бердяєва, О.Л. Чижевського, П.О. Флоренського, О.І та М.К. Реріхів, О.М. Скрябіна, П.Т. де Шардена, М.К. Чюрльоніса, І.В. Тилика та ін. Відтак, ми спостерігаємо, як спрацьовує принцип феноменологічної подібності у філософських ідеях, характерних для різних епох. Вони ненавчере перегукуються у творчості різних митців світу незалежно від часу і простору.

Творчості М.К. Чюрльоніса та І.В.Тилика притаманна філософсько-символічна мова та застосування нових підходів до осягнення світу у процесі духовного удосконалення. Космічне світовідчуття митців виявляється в усвідомленні Божественного прояву у духовності людини, який спричиняє творчі одкровення. Спільною рисою творчості обох митців є прагнення до ірраціонального світу, що є ознакою їх релігійно-містичного світосприйняття. Інтерес до астрономії, космогонії, індійської філософії, теософії відобразився у їх музиці як прояв прихованих релігійно-містичних явищ, які несуть невимовність і незбагненність філософської думки. Так, на думку академіка Л.В. Шапошникової, М.К. Чюрльоніс розмірковував про "...єдність земного і небесного, про два світи, які існують в людині, про невидимі, приховані сили, які керують Всесвітом і душею людини" [7, 188]. Композитори, знаходячись у творчому процесі написання музики, втілюючи свої задуми, не завжди усвідомлюють походження енергії, яка під час творчого акту до них надходить з глибин Космосу. Отже, обидва композитори розмірковують про споконвічні мистецько-філософські проблеми, а саме про те, що людина є створінням Космосу, з якого прийшла душа людини на Землю і куди знову піде після закінчення земного життєвого шляху. На думку автора статті, людина є частиною Космосу і має постійний зв'язок з ним. Так, усі музично-філософські ідеї приходять композиторам із Космосу у вигляді несподіваних сплесків та одкровенень як закономірні явища. Філософський склад мислення М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика відображається у неосяжності космічного простору їх музики, що є ознакою космічності Буття.

Характеризуючи музичну мову М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, потрібно відзначити, що вона відрізняється прозорою кришталевістю музичної думки, щирістю, відкритістю та умінням вдало розкривати найпотаємніші думки і сокривенні переживання людини. Усі їх музичні твори осяяні любов'ю до вічних духовних цінностей. Їх музика є проявом Божественного Одкровення. Музична мова органічно поєднується з чіткою структурною організованістю та конструктивністю музичної думки композиторів, що є ознакою чіткого відчуття музичної форми і сумірності між усіма її частинами та елементами. Одночасно з цим музика М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика має й імпровізаційну природу. Важливою спільною рисою музичної мови композиторів є характерний, особливо виразний і співучий контрапункт, який нами було виявлено у хоровах та фортепіанних творах, зокрема в обробках народних пісень для хору і для фортепіано М.К. Чюрльоніса та у творі "Під знаком Вічності" І.В. Тилика. Спільними психологічними рисами митців є занурення у найглибший світ душевних почуттів, розмаїття емоцій, яке відображається в образно-смысловому протиставленні та прагненні до нової, космічної досконалості.

У процесі дослідження нами була розглянута образна сфера музичних творів М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, яка відзначається багатогранністю та різноманітністю. До характерних проявів принципу феноменологічної подібності відноситься звернення до космічної тематики, зокрема до мистецько-філософських образів ірраціонального світу. У музиці М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика існують спільні образи безмежного космічного простору, глибоко-синьої далечини, зоряного неба і космічного сяйва. Серед найяскравіших у їх фортепіанних і хоровах творах є образи світлої споглядальної любові, мрії, душевного спокою та внутрішньої гармонії; відчуття безмежності, Вічності, одухотвореної природи, радості, боротьби і перемоги сил Світла над темрявою. Контрастність музично-художніх образів характерна для обох композиторів. Так, контрастні образи спокою й експресії, радості й суму, зосередження і пориву помітні у характері та змісті їх фортепіанних і хоровах творів. Також у музиці митців відображений спільний образ медитативного споглядання світу та філософського роздуму, характерний для їх діалектичного мислення. Саме воно суттєво впливає на музичну творчість композиторів, яка об'єднує протилежні тематичні елементи в єдине ціле.

Варто підкреслити, що образи природи у М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика глибокі й одухотворені. Завдяки асиміляції образів, композитори перетворюють зовнішні враження від споглядання краси природи у внутрішньо-духовні образи Вічності. Так відбувається мистецько-філософський процес трансформації художніх образів, у результаті якого краса навколишнього світу перетворюється завдяки використанню витонченої, багатогранної і високодуховної музичної мови митців у преображену реальність духовної сфери Інобуття. Отже, нами виявлено, що у музиці М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, у відповідності до принципу бінарних опозицій, органічно поєднується земне і небесне, що є свідченням втілення принципу двоїстості у діалектичному мисленні.

Важливою ознакою творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика є таємнича недовомовленість та загадковість музично-філософських образів, що виявляється завдяки використанню алегорій, метафор та гіпербол, втілених у прихованих музичних смислах і сюжетах. Це вказує на існуючий у їх творчості новий образно-семантичний рівень алегоричних асоціацій та естетичних спрямувань. Філософський світогляд композиторів сповнений невимовності та незбагненності.

Образна сфера творів М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика відрізняється картинністю як проявом яскраво виражених музично-живописних зображальних елементів, зокрема музично-кольорового ви-тонченого слуху композиторів. Кожний їх музичний твір візуалізується у кольорах як живописна карти-на у вигляді органічної інтегративної взаємодії звуку й кольору.

Потрібно відзначити, що у музичній творчості І.В. Тилика зустрічаються різностильові твори, написані у різних жанрах. Так, для хорових творів композитора характерне бароково-романтичне сприйняття XVIII-XIX ст. Фортепіанна музика І.В. Тилика, як і М.К. Чюрльоніса, відрізняється своїм не-повторним і оригінальним стилем, який можна охарактеризувати як пізній романтизм і неоромантизм з ознаками модерну. Отже, у творчості композиторів органічно поєднуються особливості музичної мови різних стильових напрямків, які віднайшли індивідуальне філософське відбиття в авторських світогля-дних концепціях та, відповідно, у музичних творах.

У запропонованому контексті розглянемо виражальний спектр багатовекторної образної сфери І.В. Тилика і характерні особливості деяких, найбільш відомих, його музичних творів, що близькі за змістом та образністю до музики М.К. Чюрльоніса.

Одним з прикладів музичної творчості І.В. Тилика можна навести фортепіанний програмний твір, який має характер філософського роздуму – "Із глибини віків", написаний композитором у 1991 р. У цьому творі помітні такі прояви внутрішнього світу митця: незбагненність духовних та філософських почуттів, недомовленість потаємних емоцій, приховані внутрішні смислові підтексти, відчуття глибини космічного і безмежного простору. Втілення образу Вічності Буття є головним музично-філософським лейтмотивом творчості І.В. Тилика. Цьому творові притаманні контрастні образи: від елегійно-ліричних і ніжних до бурхливо-експресивних і напружено-динамічних. Енергетична потужність музичної думки тримається протягом всього твору під час драматургічного розвитку. Інтонаційно-семантичною фор-мулою твору є плинність думки, котру, на рівні художньо-образної мови, можна порівняти з образом гірського потоку, який тече безперервно і створює відчуття плинності часу, що зникає у Безмежності простору. У музичному матеріалі твору втілюється образ постійних змін і оновлень, а образ Вічності залишається незмінним. Сяйво Вічності у творі "Із глибини віків" загадкове і утаємничене, з відчутним знаком запитання: "бути чи не бути"? Відтак наприкінці твору композитор дає можливість слухачам замислитись і дати власну відповідь на це вічне філософське запитання.

Серед фортепіанних творів початку 90-х років І.В. Тилик створює "Прелюд до-мінор" тричас-тинної форми. Початок твору пов'язаний з темою світлої любові. У наскрізному розвитку відбуваються зміни контрастних настроїв: від лірично-філософського до романтично-урочистого і просвітлено-піднесеного. Наприкінці твору композитором відображено ідею вічного сонячного сяйва та апофеозу духовного світла, яке символізує перемогу Божественного Світла.

У хоровому творі "Покаяння. Відкрий мені двері Життєдавче" (1995 р.) передані щирі почуття композитора у вигляді глибокого одкровення та філософічного осяяння. Цей твір є своєрідною сповід-дю душі, що прагнула до особливого духовного очищення і піднесення до більш високих сфер. Мотив духовного сходження композитора до світлої вершини пізнання та до духовного непереможного і все-проникаючого Божественного Світла вдало відображено у цьому музичному творі.

У період 1997 – 1998 рр. композитор пише оригінальний фортепіанний диптих "Зоряна ніч", у якому відображені образи любові, ніжності, які органічно поєднані з романтично-ліричним настроєм музики. Слу-хаючи цю музику, виникають картини природи, а саме глибоко філософський образ зоряної ночі та безме-жного неба. У творі діалектично поєднується земне і небесне, а саме емоційні почуття людини та космічна тематика. Так, диптих "Зоряна ніч" І.В. Тилика викликає аналогії з циклом картин М.К. Чюрльоніса "Знаки зодіаку", в якому художник також передав єдність земного і небесного світів завдяки алегоричному бачен-ню, що свідчить про спільні психологічно-іманентні риси особистостей двох митців.

Хоровий твір І.В. Тилика "Херувимська пісня" (2010 р.), написаний на релігійну тематику, відрі-зняється, як і вся його музика, щирістю, відвертістю, ніжністю, глибиною почуттів і контрастною образ-ною сферою. У творі переважають ліричні та експресивно-драматичні емоційні стани. Священне сло-во Алілуя наприкінці твору звучить як Божественне просвітлення.

Новому хоровому твору композитора "Молитва" (2014 р.) притаманні внутрішній смисловий драматизм, незбагненність і глибина почуттів, витонченість, безмежність та кришталева чистота твор-чої думки. Цей твір відрізняється пісенно-мелодичною виразністю. Закінчується він чарівними звуками, схожими на прозорі, ніжні й чисті крапельки гірського кристалю.

Найновішим серед музичних творів І.В. Тилика є хоровий твір триптих "Під знаком Вічності" (Sub Specie Aeternitatis), написаний у Києві у 2014 р. Цей надзвичайно цікавий твір має релігійно-філософську тематику. У ньому, завдяки неординарному авторському світобаченню, композитором виявлено явище неосаяжності Буття та Вічності життя Духу людини. Також І.В. Тилик застосовує у своєму триптихові оригінальну сучасну гармонію як одну з ознак сучасної музичної мови митця. На-приклад, у першій частині твору зустрічається біфункціональний акорд, який надає загальному зву-чанню особливої енергійності та динамічності. Багата гармонічна палітра твору, схожа на музично-філософську мозаїку, підкреслює мозаїчно-синкретичне мислення композитора, виявлене у взаємодії музичного та літературно-вербального рівнів образної драматургії. Головною філософською ознакою твору є невимовність, яка підкреслює таємничість творчої особистості композитора. Сам композитор

вважає, що все приховане й невидиме завжди відображається у видимому та явному. Отже, усі приховані явища можуть бути відчутними саме у музиці як невимовні внутрішні підтексти. Цей твір також відрізняється багатством виражальних засобів: мелодики, ритміки, гармонії, фактури, а також тембрального забарвлення, зокрема відображеного у партії фортепіано. Органічна сукупність всіх засобів виразності створює незабутній і неповторний художній образ твору, а саме образ Вічності Буття.

Спорідненість музики І.В.Тилика та М.К.Чюрльоніса можна також розглядати на рівні схожої та витонченої енергетики музичних творів, яка виявляється в особливій потужності енергетичної і сконцентрованої музичної думки.

Порівнюючи твір М.К.Чюрльоніса, написаний для хору та симфонічного оркестру – кантату "Де профундіс" на текст 129-го псалму Давида і хоровий твір І.В.Тилика "Покаяння. Відкрий мені двері Життєдавче", написаний на канонічний текст, слід відзначити, що спільною у них є не лише біблійська сюжетність, а й глибина музичної думки та особливо-вишукана інтонаційно-мелодична виразність. Аналізуючи особливості голосоведіння наведених хорових творів обох композиторів, слід зазначити, що принципи поліфонічного мислення виявляють основоположне значення у їх творчості.

Музика М.К.Чюрльоніса та І.В.Тилика відрізняється особливо яскравим і багатограним мелодизмом. У М.К.Чюрльоніса це виявляється у гнучкості та пластичності мелодичної лінії, що можна простежити у його хорових творах, зокрема в обробках литовських народних пісень: "Зоря світає", "Рано вранці встала", "По той бік Неману", "Ой летіть, летіть", "Я пас вівців", "Чи то вітри віяли" та ін., а також у численних фортепіанних прелюдях, фугах, канонах, прелюдах тощо. Зазначимо, що у більшості творів І.В.Тилика нами було простежено витончений виразний мелодизм.

Невипадковим є також той факт, що у творчості композиторів існує майже однакова назва музичних творів, а саме "Де профундіс" М.К.Чюрльоніса, що в українському перекладі означає "Із глибини", а один із програмних творів І.В.Тилика має назву "Із глибини віків". На нашу думку, цей збіг свідчить про спорідненість їх музично-тематичного і філософського мислення.

Порівнюючи фортепіанні прелюдії М.К.Чюрльоніса та І.В.Тилика можна констатувати той факт, що злети фантазії, концентрація експресії та врівноважена логіка думки притаманні обом композиторам. У деяких прелюдях композиторів переважає відображена тема Інобуття та безмежності космічного простору.

У хорових творах М.К.Чюрльоніса та І.В.Тилика можна також простежити спорідненість між українською та литовською мовами. У хоровому звучанні їх творів помітна особлива співучість та м'якість української і литовської мов, їх музична та інтонаційно-лексична близькість.

Музичні твори І.В.Тилика та М.К.Чюрльоніса відрізняються композиційною лаконічністю, конструктивністю та досконалим володінням формотворчим процесом. Обидва митця ретельно вивчали різноманітні музичні форми різних епох. М.К.Чюрльоніс в одному із своїх листів відносно музичної форми зазначав: "Обов'язково потрібно добре засвоїти форми, раніше створені, тому що лише у цьому випадку ти будеш мати право, відштовхуючись від них, створювати нові" [1, 44]. Використовуючи мистецький досвід попередніх століть, композитори брали за основу вже існуючі музичні форми і трансформували, відповідно, індивідуальному розумінню і трактуванню. На думку Ю. Гаудрімаса, більше всього М.К.Чюрльоніс "...любив писати твори малої форми. Часто у його тричастинних творах спостерігається не контрастне протиставлення тем (як це загальноприйнято), але їх зближення, причому друга тема витікає з першої" [1, 44]. Розглядаючи відношення до формотворчого процесу ми виявили також прихильність І.В.Тилика до творів малої форми, у яких він висловлює свої глибокі душевні почуття. Інтерес до малих форм не є випадковим у М.К.Чюрльоніса та І.В.Тилика, тому що саме в мініатюрах, завдяки стислості думки, можна висловити миттєві й глибокі найсильніші душевні враження, які зберігаються у внутрішньому мікрокосмі митців. Так, малі музичні форми композиторів умовно подібні до лаконічної форми японської поезії – танки, котра вміщує всього п'ять рядків і не більше тридцяти одного складів та відрізняється глибиною емоційно-художнього змісту.

Характерною рисою відповідно до принципу феноменологічної подібності внутрішнього мікрокосму обох композиторів є відчуття душевної самотності, відокремленість від земного світу та туга за надземним світом. Це свідчить про те, що теургія є основою філософської концепції М.К.Чюрльоніса та І.В.Тилика. Тяжіння митців до світу горнього як до Вищого Божественного Промислу, переважає над світом дольнім. Саме тому характерною особливістю обох композиторів є те, що їх музика існує поза часом. Для них категорія часу є лише умовним поняттям, основним стрижнем якого є Вічність.

Важливо зазначити, що у постатях і художніх образах М.К.Чюрльоніса та І.В.Тилика є спільні психологічні риси характеру: скромність, доброзичливість, милосердя, філософічність, любов до людства, бажання самовіддано служити мистецтву тощо.

Помітною є увага обох композиторів до поезії. М.К.Чюрльоніс був талановитим літератором – поетом, письменником, музично-літературним критиком і мистецтвознавцем. Літературна творчість М.К.Чюрльоніса включає в себе ліричну поезію, віршовані поеми, казки-притчі, записи в альбомі, які можна віднести до жанру віршованої прози; ліричні фрагменти з його листів до дружини, рідних і друзів; рецензії і статті мистецтвознавчого спрямування. Отже, головними і характерними особливостями літературної творчості М.К.Чюрльоніса є: неповторний, оригінальний стиль викладення думки, образність мислення, відображення сокровених переживань внутрішнього світу митця, філософська концепція літературного мистецтва, різноманітність і "музичність" поетичної мови.

Зауважимо, що у моменти творчого натхнення композитор І.В. Тилик також пише красиві, витончено-музичні вірші, висловлюючи свої думки і враження у поетичних мініатюрах. Образно-філософська, тремтливо-прониклива поетична мова І.В. Тилика за її ритмічною основою та колоритом близька до поезії геніального українського поета, письменника і філософа І.Я. Франка. За своєю природою І.В. Тилик є поетом, мислителем і філософом, що свідчить про його образно-поетичне світосприйняття. Спільним у літературній творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика є неповторне відчуття Вищої духовної краси, передане гарною і витонченою, поетичною мовою митців, яка є лейтмотивом не лише літературної, а й музичної творчості митців. М.К. Чюрльоніс та І.В. Тилик висловлюють свої почуття у слові завдяки образам-символам і поетичним метафорам. Отже, композиторський дар обох митців знайшов своє відображення у літературній творчості, а саме у ритмічно-фонетичній бездоганності їх поезії.

У цьому контексті важливо зазначити, що І.В. Тилик особисто знайомився з оригінальними картинами М.К. Чюрльоніса і його музикою в Каунаському художньому музеї ім. М.К. Чюрльоніса, чим і пояснюється творчий інтерес та увага композитора до творчості М.К. Чюрльоніса, яку він пронесе через усе життя, що віднайде втілення у його нових музичних творах і в оригінальній поезії.

У результаті проведеного дослідження, нами зроблено висновки, що системність музичного мислення М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика в контексті принципу феноменологічної подібності виявилася в:

1. Теургічному аспекті, який відображається у зв'язку митців з Вищим Космічним Розумом.
2. Неповторності і оригінальності стилю фортепіанних творів – неоромантизмі з ознаками модерну.
3. Філософському змісті музичних творів.
4. Багатогранній та яскравій ідейно-образній сфері.
5. Поліфонічному мисленні як основі музичної творчості М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика.
6. Спорідненості музичної мови на рівні філософського світогляду та релігійно-містичного світосприйняття.
7. Об'єднанні музичного простору і часу в одне цілісне синтетичне явище як ознаці філософського аспекту Вічності Буття.
8. Використанні лірико-пісенного мелодизму у поєднанні з вишуканою мелодичною виразністю.
9. Пошуках у сфері ладогармонічної мови, зокрема створенні штучних ладів, використанні поліладовості, поліфункціональності, біфункціональності тощо.
10. Фактурній імпровізаційності у розвитку музичних творів.
11. Концептуальних ідеях космізму (новому космічному мисленні, космічній тематиці) у композиторсько-філософській творчості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі пов'язані з постійним пошуком оригінальних методів втілення синтезу мистецтв у різноманітних видах творчості. Звернення до творчості композиторів різних епох, зокрема М.К. Чюрльоніса та І.В. Тилика, відкриває необмежений мистецький ареал дослідження нових музично-філософських підходів у напрямі синтезу мистецтв, зокрема музики, живопису, літератури і філософії.

### **Додаток**

1. В. Тилик народився 20 грудня 1968 р. у м. Києві. У 1990 р. закінчив Київське музичне училище ім. Р. М. Глієра, а згодом, у 1995 р., – Київську Державну консерваторію ім. П.І. Чайковського. Зараз композитор працює у Київському Національному університеті культури і мистецтв на кафедрі академічного хорового мистецтва. Він є доцентом, кандидатом мистецтвознавства, хоровим диригентом і викладачем фахових дисциплін.

У музичному доробку І.В. Тилика є близько 40 музичних творів, серед яких переважно хоріві та фортепіанні твори. Найвідомішими хоровими творами є триптих "Під знаком Вічності" (Sub Specie Aeternitatis), "Молитва", "Покаяння. Відкрий мені двері Життєдавче", "Херувимська пісня", "Світло-тіні", а також фортепіанні твори: прелюдії, прелюди, фуги, "Рапсодія", балада-фантазія "Із глибини віків", диптих "Зоряна ніч" та ін.

Творчість І.В. Тилика пов'язана з мистецьким досвідом попередніх століть. Також І.В. Тилик є продовжувачем творчості свого батька – видатного і талановитого українського композитора В.В. Тилика (1938–2009), який передав сину цей Божественний композиторський дар.

У творчому доробку В.В. Тилика-старшого є такі твори: вокальні жанри (близько 200 пісень, серед яких солоспівні на слова І.Я. Франка, Т.Г. Шевченка та на слова Б.І. Олійника "Мати сіяла сон"); балети ("Червона ромашка", "Пісні з Моабіту"); вокально-симфонічні твори (кантата "Мусоджаліль", "Бастіони Севастополя"); 2 сюїти для симфонічного оркестру; "Рапсодія" для фортепіано з симфонічним оркестром; 2 концерти для бандури з оркестром; фортепіанні твори (2 сонати для фортепіано, "Прелюдії-пісні", "Калейдоскоп", "Черкаські картини") та багато інших творів, написаних у різних жанрах. Не дивлячись на те, що головною і спільною рисою творчості батька і сина Тиликів є тенденція до пісенного та ліричного мелодизму, І.В. Тилик має свій оригінальний стиль і неповторний авторський почерк, котрий підкреслює його творчу індивідуальність.

Прем'єра хорового твору І.В. Тилика "Покаяння. Відкрий мені двері Життєдавче" відбулася у Національній філармонії України у 2013 р., а прем'єра хорового твору "Під знаком Вічності" (Sub Specie Aeternitatis) відбулася у Київській державній академії музики ім. П.І. Чайковського та у Київському Національному університеті ім. Т.Г. Шевченка у 2014 р.

2. М.К. Чюрльоніс (1875—1911 рр.) був першим професійним литовським композитором і основоположником литовської класичної музики. Він закінчив два вищих мистецьких заклади: Варшавський музичний інститут у 1899 р. та Лейпцізьку консерваторію у 1902 р. Саме він є автором перших у литовській музиці симфонічних поем ("У лісі" і "Море"), увертюри "Кястутіс", творів для органу, камерно-інструментальних творів та ін. У творчому доробку композитора близько 400 музичних творів, серед яких майже 200 фортепіанних творів (прелюдії, прелюди, фуги, фугети, канони, варіації, "пейзажі" та ін.).



**Література**

1. Гаудримас Ю. Н.К. Чюрленис / Ю. Гаудримас, А. Савицкас. – Вильнюс: Вага, 1965. – 122 с.
2. Ландсбергис В. Композиторское творчество М.К. Чюрлениса: автореф. дисс. на соискание уч. ст. канд. искусствоведения / В. Ландсбергис. – Вильнюс: Академия наук Литовской ССР. Институт истории, 1969. – 24 с.
3. Материалы VIII Международной заочной научно-практ. конференции "Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии". Часть I / Международный центр науки и образования. – Москва, 2013. – 196 с.
4. Рерих Н.К. / Н.К. Рерих Художники жизни. – М.: МЦР, 1993. – 88 с.
5. Фадеева Е.В. Фактурно-гармоническая система позднего периода творчества А.Н. Скрябина (опыт комбинаторного анализа): Диссертация на соиск. уч. ст. канд. искусствоведения / Е.В. Фадеева. – К., 1995. – 157 с.
6. Федотов В.М. Музыкальные основы творческого метода М. К. Чюрлениса: автореф. дисс. на соиск. уч. ст. канд. искусствоведения / В.М. Федото. – Петрозаводск, 1996. – 28 с.
7. Шапошникова Л.В. Тернистый путь красоты. Ч. II: На берегах иных миров / Л.В. Шапошникова. – М.: МЦР, Мастер-банк, 2001. – 335 с.

**References**

1. Gaudrimas Ju. Savickas A. "N.K. Chyurlenis" / Ju. Gaudrimas. A. Savickas. – Vil'njus, "Vaga", 1965. – 122 s. (in Russian).
2. Landsbergis V. Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata iskusstvovedenija "The composer Creativity of MK Chyurlenys" / V. Landsbergis // Vil'njus, Akademija nauk Litovskoj SSR. Institut istorii. 17. 821. Muzykal'noe iskusstvo. 1969. – 24 s. (in Russian).
3. Materials of VIII International scientific and practical conference "Scientific discussion: questions on philology, art history and cultural studies". Part I. International Centre for Science and Education // Moscow, 2013. – 196 p. (in Russian).
4. Rerih N.K. / N.K. Rerih Hudozhniki zhizni. M.: MCR, 1993. – 88 s. (in Russian).
5. Fadeeva E.V. Dissertacija na soiskanie uchenoj stepeni kandidata iskusstvovedenija / "The texture-harmonic system of the late creative period of A.N. Scriabin (combinatorial analysis experience)" E.V. Fadeeva // Kiev. 17.00.02. Muzykal'noe iskusstvo. 1995. – 157 s. (in Russian).
6. Fedotov V.M. Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata iskusstvovedenija "Musical basics of creative method of M.K. Chyurlenys" / V.M. Fedotov // Petrozavodsk. 17.00.02. Muzykal'noe iskusstvo. 1996. – 28 s. (in Russian).
7. Shaposhnikova L.V. Ternistyj put' krasoty. Chast' II On the banks of other worlds / L.V. Shaposhnikova. – M.: MCR, Master-bank, 2001. – 335 s. (in Russian).

УДК 247.2:246.3"17/18"

**Юрченко Катерина Сергіївна**  
аспірантка Національної академії  
керівних кадрів культури і мистецтв  
e-mail: [katyamalevi4@mail.ru](mailto:katyamalevi4@mail.ru)

### **СИМВОЛІКО-АЛЕГОРИЧНІ ЗОБРАЖЕННЯ ЖЕРТОВНИКІВ XVIII–XIX СТОЛІТЬ ЯК ФАКТОР ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

У статті зроблено спробу розглянути іконографію жертвовників символіко-алегоричного змісту, зокрема: "Христос у чаші", "Каяття Петра" та "Недремне око". Показано спорідненість цих зображень із православною та католицькою мистецькою традицією. На підставі аналізу творів сакрального мистецтва визначаються сфери функціонального призначення жертвовника, його зв'язок з Літургією, що пояснюється поширенням культу Святих Таїнств на теренах України. Рідкісна іконографія "Каяття Петра" на жертвовнику з Національного історико-етнографічного заповідника "Переяслав", яка збагачує символіко-алегоричні композиції українського сакрального мистецтва, – вдале тому підтвердження, адже апелює до основного таїнства – Таїнства каяття, що є основою Літургійної відправи під час Проскомидії.

*Ключові слова:* жертвовник, символ і алегорія, ікона, іконопис, Євхаристійні зображення, "Каяття Петра", "Христос у чаші", "Недремне око".

*Юрченко Катерина Сергіївна, аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

#### **Символико-аллегорические изображения жертвенников XVIII-XIX веков как фактор определения их функционального назначения**

В статье сделана попытка рассмотреть иконографию жертвенников символично-аллегорического содержания, в частности: "Христос в чаше", "Раскаяние Петра" и "Недремлющее око". Показано родство этих изображений с православной и католической художественной традицией. На основании анализа произведений сакрального искусства определяются сферы функционального назначения жертвенника, его связь с Литургией, что объясняется распространением культа Святых Таинств на территории Украины. Редкая иконография "Покаяние Петра" на жертвеннике из Национального историко-этнографического заповедника "Переяслав", которая обога-